

PARTICULARITĂȚILE PROCESELOR PSIHICE ȘI ALE ÎNVĂȚĂRII LA PERSOANELE CU LOGOPATII DE ETIOLOGIE DIVERSĂ

Silvia BRICEAG, conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Moldova;

Beatrice-Gabriela PRISACARIU, drd.,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Moldova

Abstract. *The way of cognitive structuring process of the human psyche facilitates the individual act of learning by reference to environmental factors and personal experience. The affect of the normal sensibility has a negative influence on the sensory-perceptual activity, fact that can be illustrated also by language disorders. The quality of representations depends largely on the quality of perceptions. To people with disabilities, thinking has a series of features that are manifested through language disorders, poor vocabulary. To speech-impaired people, there are numerous stereotypes in behavior and communication. Starting with the first months of life, some deviations from the normal evolution of language can be observed, deviations which have different causes and can be the basis of more or less serious language disorders. One of the characteristics the memory of children with language disorders displays is its fidelity. The knowledge of the individual particularities of each subject is very important for the correct beginning of a speech therapy.*

Keywords: *perceptions, disabilities, language disorders, individual particularities, speech therapy.*

MOTTO: „Cu cât un copil a văzut și a înțeles mai mult, cu atât el vrea să vadă și să înțeleagă mai mult” – Jean Piaget

Fiecare om este unic și are particularitățile sale ca individ. De aceea și procesul de învățare și integrare socială este unic pentru fiecare individ în funcție de stilul, ritmul, caracteristicile și particularitățile sale, de aptitudini, de așteptări și de experiența anterioară.

Analizând specificul proceselor psihice la persoanele cu diferite tulburări de limbaj, vom descoperi câteva particularități cu implicații majore în activitatea didactică desfășurată cu aceștia. În cunoașterea elementară se distinge îndeosebi rolul senzațiilor, percepțiilor, a atenției și memoriei. Aprofundarea cunoașterii accentuează rolul reprezentărilor, imaginației și gândirii. Motivația, **limbajul, comunicarea** acționează permanent ca un motor al activității psihice.

Modul de structurare cognitivă a psihicului uman facilitează actul de învățare a individului prin raportarea la factorii de mediu și propria sa experiență. Senzațiile sunt definite de către Paul Popescu-Neveanu ca „procese psihice de semnalizare și reflectare prin inter-

mediul aferențelor unui singur analizator, a proprietăților simple și separate ale obiectelor și fenomenelor, în forma unor imagini directe elementare” (1, p. 652). Afectarea sensibilității normale are o influență negativă asupra activității senzorial perceptive, fapt care poate fi ilustrat și prin tulburări de limbaj. Accentul se pune aici pe stimularea celorlalți analizatori, este necesară stimularea limbajului oral și scris.

De exemplu, la persoanele cu deficiență de vedere este necesară stimularea auditivă, cea tactilă, olfactivă.

Percepția poate fi privită ca proces cognitiv primar, de reflectare a obiectelor și fenomenelor în totalitatea lor. La copiii cu dizabilități, percepția poate avea un caracter incomplet, fragmentar, rigid, dezorganizat care duce la imposibilitatea delimitării clare în câmpul perceptiv, la incapacitatea reconstituirii întregului. Pot să apară dificultăți de scris - citit.

Actul percepție presupune nu numai stabilirea prezenței sau absenței stimulilor, ci și înțelegerea semnificației actului perceptiv. De aceea indicațiile verbale au nu numai un caracter declanșator prin orientarea selectivă a activității perceptive, ci și unul integrator de evocare a reprezentării sau noțiunii generale ca fond pentru desfășurarea analizei (descrierea verbală prealabilă).

Faza finală a percepției, interpretarea, depășește procesul perceptiv propriu-zis, conștând în sesizarea semnificației semnalelor și transformarea informației semantice în informație pragmatică, intervenind mecanismele înțelegerii și confruntarea cu planul de desfășurare a activității.

Dificultățile de percepție a școlarului mic se reflectă asupra imaginilor grafice, desenelor și în special asupra scrisului. Importantă în actul scrierii este formarea câmpului perceptiv pe măsura silabei sau cuvântului, pentru că apoi intervin caracteristicile fundamentale activității cognitive, care este întotdeauna structurată.

Reprezentarea este „un proces și un produs (imagine) de ordin secundar, opus primariității sau constituirea obiectului actual și prezent în absența acestuia și chiar fără ca existența sa să fie obligatorie” (1, p. 617). Reprezentarea face trecerea de la senzorial la logic. Față de imaginea perceptivă care este mai bogată și continuă (ține cont de contextul de stimuli obiectuali), reprezentarea este un tablou figurativ, cu conținut intuitiv de tip senzorial, dar cu valoare gnostică mai mare chiar dacă nu reflectă esențialul, chiar dacă este mai puțin stabilă, intensă și clară, mai fragmentară, mai săracă în detalii (mai ales de culoare și formă), dar cu caracter panoramic.

Calitatea reprezentărilor depinde, în mare măsură, de calitatea percepțiilor. La copiii cu dizabilități eficiența activității de învățare este diminuată în comparație cu copiii fără dificultăți. Sărăcia bagajului de reprezentări duce la tulburări de limbaj și un vocabular activ redus. O condiție de bază pentru formarea reprezentărilor corecte la elevii cu dizabilități este asigurarea contactului direct și activ cu obiectele și fenomenele studiate sau cu înlocuitorii acestora (modele, cartonașe, imagini, schițe etc.). În terapia logopedică imaginile joacă un rol foarte important.

Gândirea este o succesiune de operații care duc la dezvăluirea unor aspecte importante ale realității și la rezolvare de probleme. Când vorbim de problemă ne gândim la dificultățile întâmpinate în calea atingerii unui obiectiv propus (2, p. 617).

La persoanele cu dizabilități, gândirea are o serie de particularități care se manifestă și prin tulburări de limbaj, vocabular sărac, inadaptare, integrare socială scăzută, deficitară. La persoanele logopate apar numeroase stereotipuri în comportament și comunicare. Sunt descrise două categorii de operații ale gândirii: generale (prezente în orice act de gândire: comparația, analiza, sinteza, abstractizarea și generalizarea) și specifice (în relație cu o anumită categorie de probleme, cu un anumit domeniu de cercetare). La persoanele cu dizabilități de auz, atunci când demutizarea are loc la vârste mici însușirea comunicării verbale asigură un traseu și un ritm aproape de normal al dezvoltării.

Limbajul ca funcție de utilizare a limbii în raporturile cu ceilalți oameni, este o funcție complexă care presupune o indisolubilă conlucrare a celorlalte funcții, în special a celor intelectuale și motorii. Înțelegerea cuvintelor impune o percepție clară și antrenează memoria semantică, imaginea și gândirea, iar rostirea și scrisul implică priceperi motorii foarte complexe, o conduită atentă și voluntară.

Limbajul ajută la dezvoltarea celorlalte procese psihice, iar acestea la rândul lor influențează dezvoltarea limbajului. Cea mai timpurie expresie sonoră la un nou născut este strigătul, o expirație reflexă sonoră precedată de o inspirație reflexă, o închidere reflexă a glotei cu accelerarea presiunii expiratorii.

Dacă în primele zile copilul emite niște sunete biologice fără anumită semnificație, treptat ele sunt legate de satisfacerea trebuințelor care le-au provocat. În parcursul vieții, limbajul poate fi achiziționat atât pe planul expresiei cât și a conținutului dacă nu apar factori nocivi care să îi împiedice evoluția normală. În funcție de intensitatea factorilor nocivi, momentul acțiunii, sectorul lezat și forma, intensitatea, gravitatea tulburării este diferită, afectând latura instrumentală a vorbirii, intelectuală sau pe amândouă.

Încă din primele luni de viață se pot observa anumite abateri de la evoluția normală a limbajului care au cauze diferite și pot sta la baza tulburărilor de limbaj mai mult sau mai puțin grave.

Un prim indiciu că un copil ar putea avea probleme sub aspectul vorbirii îl constituie frecvența ridicată a dificultăților de exprimare față de posibilitățile medii pentru vârsta respectivă (3, p. 16).

Andrei Cosmovici definește memoria ca „funcția psihică de bază care face posibile fixarea, conservarea, recunoașterea informațiilor și trăirilor noastre” (2, p. 134)

Memoria copilului cu tulburări de limbaj, mai ales a disfazicului este afectată. Acești subiecți evită să memoreze. Una din caracteristicile memoriei copiilor cu tulburări de limbaj este fidelitatea redusă a acestora. Pentru a face o selecție a numărului mare de stimuli cu care individul uman este permanent bombardat, un rol important îl îndeplinește atenția. Aceasta constă în orientarea și concentrarea activității psihice cognitive asupra unui obiect sau fenomen (2, p. 67)

La persoanele cu tulburări de limbaj, este fidelitatea redusă a acesteia. La persoanele cu tulburări de limbaj este afectată și atenția. concentrarea și distributivitatea sunt deficitare. Este necesară o educare continuă a calităților atenției (distributivitatea, mobilitatea, concentrarea) în funcție de gradul de tulburare de limbaj și de aportul minim de stimuli care întrețin o stare de excitabilitate optimă, bază a atenției.

Stările afective sunt trăiri care exprimă gradul de concordanță dintre un obiect și tendințele noastre (termenul „obiect” e luat în sens filosofic, fiind ceea ce cunoaștem, ființă sau lucru) (2, p. 219). Stările afective oglindesc permanent situațiile prezente, rezultatele conduitei noastre în raport cu impulsurile și dorințele noastre.

Absența intervențiilor educative și terapeutice în situațiile de frustrare afectivă generează în timp efecte de tipul: complex de inferioritate, complex de proveniență, comportament revendicativ, sindromul de instituționalizare/spitalizare, frustrare familială, socială.

Cunoașterea particularităților individuale ale fiecărui subiect este foarte importantă pentru începerea corectă a unor terapii logopedice.

Bibliografie:

1. POPESCU-NEVEANU, Paul. *Dicționar de Psihologie*. București: Editura Albatros, 1978.
2. COSMOCIVI, Andrei. *Psihologie generală*. Iași: Editura Polirom, 1996.
3. MITITIUC I., PURLE T. *Incursiune în universul copiilor cu tulburări de limbaj*, Iași: Editura Alfa, 2010.